

Mirjana Čeko¹
Banja Luka

Osvrt
UDC 341.71:929ANDRIC'1
DOI 10.7251/SOCSR1510083C
Prihvaćeno 28.9.2015.

Sociolog kao izvidnica - Ivo Andrić i albansko pitanje²

*Sloboda, puna sloboda, to je san, kome ponajčešće nije suđeno da se ostvari, ali jadnik je svaki onaj koji ga nikad nije sanjao.*³

- Ivo Andrić

Uzimajući u obzir sam kontekst knjige autora Milojice M. Šutovića jasno je uočljiva duboko ukorijenjena veza sociologije i književnosti, što je prepoznatljivo i iz samog naslova ovog vrlo zanimljivog sociološko - historijsko - književnog djela. „Hteo bih samo da pokažem, parafrazirajući moju slabost Ničea, kako se možda može bez Andrića, ali sociologu nije dopušteno da bude - bez *Andrića*, kao što filozofu nije (bilo) dopušteno da bude bez Vagnera.

... Kako bi Niče kazao, *pa estetika nije drugo do primenjena psihologija* isto kao što je i književnost, još i *primenjena sociologija* ispunjena životom i imaginacijom...“⁴

Prije osvrta na samo djelo važno je ukazati na osnovno značenje pojmova sociologije književnosti i književne sociologije. Sociologija književnosti dio je posebne sociologije koja se, u osnovi, bavi proučavanjem spoljnog konteksta književnosti, pri tome ne uzimajući u razmatranje književne forme i samu ocjenu i vrijednost književnog djela. Sa druge strane, književna sociologija, zpravo, je posebna metoda *nauke o književnosti*, pri tome, označavajući književnost kao društveno - historijski fenomen. S tim u vezi, najjednostavnije rečeno - sociologija književnosti je način i vrsta proučavanja književnosti koja

¹ Magistar sociologije - smjer Sociologija na FPN Banja Luka. miraceko@gmail.com

² Šutović, M. *Sociolog kao izvidnica - Ivo Andrić i albansko pitanje*. Beograd: Čigoja štampa. 2013.

³ Andrić, I. *Znakovi pored puta*. Beograd: „Rad“. 1980. str 39.

⁴ Isto. str 9.

istražuje odnos književnog djela i društvenog konteksta u kojem je to djelo nastalo.⁵

U ovom djelu autor, citirajući Figena, navodi sledeće: „Mogućnost da se književno delo kao dokument, uz odgovarajuće metodično rukovanje, učini korisnim za sociologiju, ne možemo uopšteno osporavati. Od takvog postupka i posebna sociologija književnosti može imati samo koristi. Jer književno-sociološki iskaz, tiče se ponašanja pisca nasuprot njegovoj socijalnoj sredini.“

Svakako treba imati u vidu da se književna djela, pa i sama književnost, kao takva, mogu vrlo uspješno „povezati“ i sa drugim društvenim naukama i disciplinama, pa u tom smislu prepoznamo i politiku književnosti. „Svakako je Andrić mnogo vodio računa o onom što se izražava kao *politika književnosti*, koja *podrazumeva da se književnost bavi politikom ostavljajući književnost*, i *pretpostavlja postojanje suštinske veze između politike kao naročitog oblika kolektivne prakse i književnosti kao utvrđene prakse umetnosti pisanja*.“⁶

Šutović nas upoznaje sa politikom samog Andrića, naglašavajući pri tome da politika književnosti nije ono što je politika pisca, a da je, zapravo, politika pisca Andrića bila i ostala *veoma tajanstvena i mistifikovana*, objašnjavajući da je u određenim istorijskim periodima mistifikacija često upotrebljavana kao „tehnika upravljanja utiscima u dramaturgiji društvenog života“.

Autor ovog djela sveobuhvatno pokušava prikazati Andrićevu ličnost i karakter sa različitih aspekata, uvrštavajući u svoju knjigu opažanja velikog broja uticajnih pojedinaca, kako Andrićevih savremenika, tako i onih koji su svoju „slavu“ stekli poslije njegove smrti. Ono što je važno naglasiti, a kako navodi i sam autor, je „Andrićeva moć prilagođavanja spoljašnjem okruženju i sposobnost adaptacije, uprkos teških lomova i promena društvenih porredaka i njihovih ideologija“. Jer svakako trebamo imati u vidu da je Andrić živio u doba velikih društvenih previranja i političko ideoloških promjena. Kako i sam autor ističe, ustaljeno je mišljenje da je upravo ona *pragmatičnost, lojalnost, politička korektnost, strpljivost* i povučenoost, kao i uzdržavanje od glasnog i transparentnog opredjeljivanja za određenu stranu omogućila Andrićev uticaj u svim političkim režimama koji su se mijenjali na prostoru Balkana za vrijeme njegovog životnog vijeka. „Kao čovjeku izuzetne samokontrole Andriću nije bilo nevažno *imati*, a znao je da je najvažnije *biti*, ne samo *spoznati* samoga sebe, nego i *ostati* ono što jesi.“⁷ Upravo ovakav pristup društvenoj i političkoj stvarnosti Andriću je omogućio položaj visokog

⁵ Izvor: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56945> Preuzeto: 21.02.2016.

⁶ Prema: Šutović, M. *Sociolog kao izvidnica - Ivo Andrić i albansko pitanje*. Beograd: Čigoja štampa. 2013. str 11-12

⁷ Isto str 12.

službenika ministarstva inostranih poslova Kraljevine Jugoslavije, između dva svjetska rata, kao i pripadnika jugoslovenske diplomatije u vladi Milana Stojadinovića (1937. godine).

U tom periodu, tačnije 1939. godine nastaje i Andrićev *Elaborat o Albaniji*, koji Šutović u ovoj knjizi stavlja na centralno mjesto kao temu koja ne gubi na aktuelnosti, posebno ako imamo u vidu današnje uslove u kojima se nalazi Srbija kada se radi o pitanju podjele Kosova. „...*Polazeći od tradicionalne politike Srbije „Balkan balkanskim narodima“*, Andrić u zaključku (Elaborata o Albaniji) predlaže: *izbegavanje sukoba sa Italijom i sprečiti da sama okupira celu Albaniju, dopuštajući njenu podelu kao „nužno i neizbežno zlo kome se ne može odupreti“*, kao „jednu veliku štetu“ iz koje treba izvući korist, onoliko koliko se može.“⁸

Već u predgovoru ove knjige autor smatra da je Andrić svakako bio svjestan istorije i sociologije u svom, kako kaže, „književnom i diplomatskom spomeniku“, pa se tom mišlju vodi u cjelokupnom djelu, pozivajući se ne samo na Andrića, već i brojne velikane kako u oblasti književnosti, tako i filozofije, umjetnosti, politike i naravno sociologije.

Knjiga *Sociolog kao izvidnica - Ivo Andrić i albansko pitanje* podijeljena je u 18 poglavlja ukoliko izuzmemo predgovor i prilog u kojem se nalazi originalni tekst Ive Andrića pod nazivom „Referat G.Andrića 30. I 1939.“ Kao što je već naglašeno, autor sveobuhvatno dočarava lik i djelo ovog nobelovca, pri tom smještajući njegovo diplomatsko i književno djelovanje u različite društveno - istorijske kontekste pod različitim političkim i ideološkim okolnostima. U tom smislu Šutović kaže: „U građevini svog životopisa Andrić je nesumnjivo, poput starih Helena, gajio ljubav prema književnosti, dijalektici, razmišljanju, kontemplaciji, originalnosti i meri. Poslovično ćutljiv, naročito o svojoj diplomatskoj prošlosti, načitan i obavešten, ambiciozan i osjetljiv, učtiv i uljudan u ponašanju, Andrić je čovek kompromisa, a ne sukoba, čovek tolerancije i čekanja, čovek *zlatne sredine* u kojoj se presecaju ekstremi ... jedna povučena, diskretna i moćna figura *mislioca kome je sociolog samo izvidnica*“.

Mišljenja sam da je to jedan od razloga zašto se autor, kada govorimo o ovom osjetljivom pitanju koje se odnosi na albanski narod i sada aktuelnu podjelu Kosova, opredijelio upravo za elaborat odnosno referat Ive Andrića o albanskom pitanju, računajući na njegovu nepristrasnost i racionalan prijedlog (u to vrijeme po pitanju Albanije), naročito ako imamo u vidu radikalne stvove kako tadašnjih, tako i današnjih pojedinaca javnog života. Međutim,

⁸ Isto str 27-28

važno je naglasiti da su Andrićevu nepristrasnost i „ćutljivost“ mnogi tumačili na različite načine, pa čak i u negativnom kontekstu nazivajući ga (posebno za vrijeme njegove diplomatske misije u Berlinu) „njemačkim čovjekom“, i kako navodi autor: „On je prema sudu nekih savremenika u svom poslu vrlo oprezan, prevrtljiv, neiskren, primeran učenik Makijavelija i Gvičardinija, koji su mu poslužili kao obrazac za razumevanje mehanizma istorije i bili uputsvo u diplomatskom poslu...“

Poseban doprinos razumijevanju, kako samog djela *Sociolog kao izvidnica*, pozivajući se u prvom redu na Andrićev prijedlog rješenja „albanskog pitanja“ sa kojim se Srbija suočava i danas, tako i prijedlogu rješenja istog, pružila je upravo Šutovićeva detaljna analiza kako Andrićevog referata i njegove ličnosti uopšte (sa različitih aspekata), tako i istorijsko - političkih okolnosti u kojima se nalazio Balkan, sa naglaskom na Srbiju.

Jasno je da pitanje o kojem Andrić govori, ne samo u referatu već i u svojoj književnim ostvarenjima uopšte, danas suštinski isto, prikazujući se samo u drugačijim oblicima, u nemalo drugačijim okolnostima, gdje „nužno i nezbežno zlo kome se ne može odupreti“ svako razumije i tumači na sopstveni način, ali nam svakako pruža uvid u stanje stvari kako je bilo i kako jeste.

Pružajući nam uvid u Andrićev opis *stanovnika* „Proklete avlije“, Šutović ukazuje na paralelu sa stanovnicima Kosova, na koje drugi gledaju „kao na karantin, a njegove stanovnike kao na opasne i teško izlečive bolesnike koje raznim merama, kaznama i strahom, fizičkom i moralnom izolacijom treba držati što dalje od takozvanog zdravog i poštenog sveta. Ne dati im da izađu iz svog kruga, ali i ne dirati ih bez potrebe, jer se od tog dodira ništa dobro ni pametno ne može izroditi“.⁹ Jedan nestvaran prostor, za koji je teško povjerovati da postoji u tzv. demokratsko vrijeme, gdje Karađoza - „upravnika te čudne i strašne ustanove“ - predstavlja upravo međunarodna zajednica.

„...I danas stodvadeset godina od Andrićevog rođenja i jedan vek od oslobođenja Kosova, istoričar, a Andrića su mnogi smatrali piscem - istoričarem niti sociolog, a bez sumnje usuđujem se reći Andrić je *pisac - socolog*, ne bi mogli nešto preciznije dodati, na samo u *opisu* društvene stvarnosti Kosova, nego i u *dijagnozi* njegove budućnosti, i ne samo Kosova, već i problema savremenog društva, posebno tehnološkog razvoja, pojava na filmu, naročito američkom.“¹⁰

U drugom redu doprinosa ovog djela, ali jednako značajno, svakako je međusobna veza između književnika i sociologa, za šta kako u oblasti knji-

⁹ Andrić, I. *Prokleta avlija*. Beograd: Prosveta. 1968.

¹⁰ Šutović, M. *Sociolog kao izvidnica - Ivo Andrić i albansko pitanje*. Beograd: Čigoja štampa. 2013. str 89.

ževnosti, tako i sociologije, imamo mnogo primjera, posebno ukoliko govorimo o književnim djelima i stvaraocima koji su ostavili neizbrisiv pečat u vremenu i prostoru, kakav je sasvim sigurno bio i Ivo Andrić.

Literatura

Šutović, Milojica. *Sociolog kao izvidnica - Ivo Andrić i albansko pitanje*. Beograd: Čigoja štampa. 2013.

Andrić, Ivo. *Prokleta avlija*. Beograd: Prosveta. 1968.

Andrić, Ivo. *Znakovi pored puta*. Beograd: „Rad“. 1980.

Escarpit, R. *Sociologija književnosti*. Zagreb: Matica Hrvatska. 1970.

Internet izvori:

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56945>

<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/reportaze/aktuelno.293.html:544163-Ivo-Andric-Albaniju-bi-trebalo-podeliti>